

DE RESULTATEN VAN DE VOLKSTELLING VAN 1.1.1830 TE BRUSSEL

door

J. HANNES

Gewoon hoogleraar Vrije Universiteit Brussel

Meestal wordt gesproken over de telling van 1829. Het is een kwestie van afspraak : er is immers geen verschil tussen het bevolkingscijfer op 31.12.1829 en dat op 1.1.1830, maar dan moeten voor alle duidelijkheid de data wel voldoende gedetailleerd worden.

Ook de tijdgenoten noemden afwisselend de twee jaartallen en mede daardoor zijn later wel eens misverstanden ontstaan. Het K.B. van 29 september 1828 was nochtans duidelijk : de telling zou worden doorgevoerd in de loop van 1829 "afin de pouvoir ainsi déterminer l'état de la population ou le nombre exact des habitans, au 1er janvier 1830".

De tellingsresultaten werden nooit gepubliceerd, tenzij enkele, voor demografisch onderzoek te algemene cijfers door A. Quetelet en E. Smits (1).

Voor de historische demografie betekent het ontbreken van gepubliceerde resultaten of van gemakkelijk te bereiken cijfers een leemte, die nu nog moeilijk is op te vullen. Na de soms zeer gedetailleerde statistieken van de Franse tijd moet dus worden gewacht tot 1846 om opnieuw over degelijke informatie te beschikken. Die periode is te lang en op het gebied van de bevolkingsevolutie te belangrijk om niet op zoek te gaan naar middelen om de ontbrekende gegevens enigszins te reconstrueren. Die middelen bestaan.

Het voornaamste doel van de telling was het opmaken van nieuwe en eenvormige bevolkingsregisters (K.B. van 3 september 1829, art. 1 van de instructies, journal officiel nr. 62). De telformulieren en de formulieren voor het opmaken van voorlopige en definitieve registers werden op kosten van de overheid te Den Haag gedrukt en gratis ter beschikking gesteld van de gemeenten. Het was duidelijk

(1) A. QUETELET & E. SMITS, *Recherches sur la reproduction et la mortalité de l'homme aux différens âges, et sur la population, Bruxelles, 1832.*

de bedoeling eenvormigheid te bereiken. Een deel van die in 1830 opgemaakte registers bestaat nog en kan (opnieuw) worden uitgeteld. Dat is uiteraard de moeilijke weg en meer dan enkele steekproeven zijn niet te realiseren.

Daarnaast dienden de gemeentebesturen twee bevolkingsstaten over te maken aan de gouverneur, die ze doorstuurde aan de centrale overheid. De stad Brussel heeft de gevraagde tabellen opgemaakt en verzonden. De afschriften bleven bewaard in het stadsarchief (2). Van de "provinciale verzameling" werd geen spoor gevonden. In gemeentearchieven echter zullen wel nog een aantal dubbels terug te vinden zijn van die bevolkingsstaten.

Later heeft A. Quetelet zich ingespannen om de resultaten te verzamelen van de volkstellingen sedert het begin van de 19de eeuw. Op een bepaald ogenblik schrijft hij trouwens "Pour le recensement de 1829, les provinces d'Anvers, de Brabant et des deux Flandres ont envoyé des documents complets" (3). Ook deze verzameling bleef tot dusver onvindbaar.

Veel vertrouwen had Quetelet trouwens niet in de cijfers, die de Brabantse commissie voor de statistiek hem had bezorgd. "Il est à regretter" zo schrijft hij "que la commission provinciale n'ait pas joint à ses tableaux des renseignements propres à en faire apprécier la valeur. Elle s'est bornée à faire connaître que, dans les documents consultés, l'on a pu trouver aucune explication sur le mode suivi dans les recensements des années 1816 et 1829 en ce qui concerne les garnisons, les prisons, les hôpitaux et hospices, les collèges et pensions, etc." (4).

Verder merkt hij nog op dat de gemeentebesturen toch wel erg slordig zijn omgesprongen met de resultaten van de vroegere volkstellingen. "Cette incurie a été grande, puisque jusqu'au souvenir des recensements, opérés en quelque sorte sous nos yeux, se trouve déjà effacé. Non seulement on a oublié la marche qui a été suivie, mais on en est réduit à se demander si les recensements ont été réellement effectués" (5).

(2) STADSARCHIEF BRUSSEL, *Recensement 1829*, nr. 61.

(3) A. QUETELET, "Sur les anciens recensements de la population belge", *Bulletin de la commission centrale de statistique (B.C.C.S.)*, III, 1847, p. 25.

(4) A. QUETELET, *ibid.*, p. 9.

(5) A. QUETELET, *ibid.*, pp. 25-26.

Hoopgevend zijn die bemerkingen zeker niet. X. Heuschling was nog precieser in zijn historische kritiek van de telling : "... il est au moins douteux que le recensement de 1829 pas plus que les recensements qui l'ont précédé, ait été entouré de toutes les précautions qui sont nécessaires si l'on veut éviter les omissions et les doubles emplois : ainsi, a-t-on été bien fixé sur la question de savoir de quels individus doit se composer la population effective d'une commune ? Comment a-t-on opéré pour ceux qui ont plusieurs demeures, qui habitent tantôt à la ville, tantôt à la campagne; les voyageurs et autres personnes qui, au moment du recensement, se trouvaient accidentellement dans une commune autre que celle de leur domicile; les enfants en nourrice; les journaliers travaillant au dehors à la semaine ou au mois; les militaires, les apprentis, les étudiants, les séminaristes, les pensionnaires des maisons d'éducation; les détenus dans les prisons et dépôts de mendicité, les infirmes et les indigents dans les hôpitaux et les hospices ? Nous n'ignorons pas, qu'une instruction a été donnée; mais, outre que tous les cas n'y sont pas prévus, est-on certain qu'elle a été partout bien comprise et surtout exactement observée; quels moyens de vérification et de contrôle ont été employés pour assurer de l'exactitude des résultats ?" (6).

Dit lange citaat bevat alle vragen die i.v.m. deze tellingen moeten gesteld worden en maakt uitweidingen overbodig over de goedbedoelde instructies. Er werd gepoogd de werkelijke bevolking (population de droit) te tellen, maar inderdaad, het ontbrak de administratie aan ervaring en middelen om het gestelde doel te realiseren. Meteen is ook duidelijk dat, als een tijdgenoot reeds de vragen moest open laten, de historische kritiek vandaag niet kan leiden tot aanvullingen en correcties.

De twijfel aan de juistheid van de cijfers blijft dus bestaan, wat nog niet betekent dat ze onbruikbaar zouden zijn. De eerste bekommernis is trouwens het weervinden van de cijfers.

Over de wijze waarop in Brussel de telling werd uitgevoerd is weinig of niets te achterhalen. We kennen wel de gedetailleerde eindcijfers per wijk, zoals de overheid die had gevraagd in de vorm van twee staten. We nemen aan dat het om de definitieve tabellen gaat, daar de totalen overeenstemmen — op een kleinigheid na — met de in 1832 door Quetelet en Smits gepubliceerde cijfers.

(6) X. HEUSCHLING, "Sur l'accroissement de la population de la Belgique pendant la période décennale de 1831 à 1840", *B.C.C.S.*, I, 1843, p. 385.

De in het *Mémorial administratif de la province du Brabant méridional* verschenen instructies en toelichtingen, geven een idee van de blijkbaar niet voorziene problemen waarmee de uitvoerders werden geconfronteerd. Die moeilijkheden zullen in Brussel ongetwijfeld groter zijn geweest dan in kleinere steden of gemeenten.

Art. 4 van de instructies bepaalde : "Tous les habitans seront inscrits dans le lieu où ils ont leur demeure", en in de art. 2 en 5 werd dan gepreciseerd hoe de inschrijving diende te gebeuren van studenten, gevangenen, gehospitaliseerden, enz. Een enkel zinnetje in art. 2 maakte de onderneming er niet eenvoudiger op : "... ensuite viendront (in het register) ..., et enfin tous ceux qui appartiennent au ménage ou qui habitent la même maison, à moins que ceux-ci ne soient étrangers, et qu'ils n'aient pas une année de domicile dans la commune". De toepassing van deze regel heeft blijkbaar twijfel doen rijzen en de gouverneur vond het nodig het Ministerie van Binnenlandse Zaken te raadplegen. Op de vraag : "Entend-on par étranger celui qui est étranger au Royaume, ou seulement à la commune ?" werd geantwoord : "Que par étrangers on doit comprendre indistinctement toutes les personnes étrangères au Royaume et à la commune qui ne séjournent que temporairement et moins d'une année dans une commune; ceux-ci doivent, d'après l'art. 5 de l'instruction, être inscrits au lieu de leur inscription ordinaire" (7).

Personen, die zich min of meer illegaal in Brussel hadden gevestigd, of omgekeerd, Brusselaars die waren weggetrokken zonder zich te laten registreren als emigrant, hebben voor problemen gezorgd. De eerstgenoemden werden wellicht nergens geteld. De tweede groep moest in Brussel worden ingeschreven maar hoe kon de administratie deze personen kennen ? De oude bevolkingsregisters waren zo onvolledig dat ze nog weinig houvast konden bieden voor enige controle. De hele operatie was trouwens opgezet om eindelijk nieuwe, bruikbare, registers samen te stellen. De enige mogelijkheid om die personen correct te registreren zou er in hebben bestaan dat de gemeentebesturen elkaar hadden ingelicht over deze "randgevallen". Van enige briefwisseling daaromtrent is echter geen spoor te vinden. Als de administratie in Brussel gepoogd heeft de instructies te volgen, dan is een onderschatting van het bevolkingscijfer waarschijnlijk. Een bewijs is echter niet voorhanden.

(7) *Mémorial administratif*, 1829, dl. II, pp. 309-310 (nr. 169, gedateerd 27 november 1829).

Bekend is wel dat de telformulieren vanaf 7 november werden uitgedeeld en vanaf 16 november werden opgehaald. Op 30 april 1830 stuurt de gouverneur de modellen A en B (zie bijlagen) aan de gemeentebesturen, met het verzoek model A eerst aan te vullen en het moeilijker formulier B wat later terug te sturen (8).

De definitieve versie van de bevolkingsstaat A werd ingediend op 22 juni.

Staat B liet op zich wachten. In een brief van 21 juni herinnert de burgemeester de politiekommissarissen er aan dat hij hen op 2 januari 2400 gulden betaalde voor de nieuwe huisnummering en voor het uittellen van de formulieren. Omdat hij nog geen antwoord ontving op zijn brieven van 17 maart en van 11 mei (niet weergevonden in het archief), zal hun wedde niet meer worden uitbetaald. Deze beslissing werd ongedaan gemaakt op 6 juli. De staat B van de 7de en 8ste wijk was al ingediend op 7 juni, deze van de 3de en 4de wijk kwamen klaar op 2 juli. De andere zijn niet gedateerd. Een verzamelstaat van de acht wijken werd ondertekend door de burgemeester op 27 juli 1830. Deze "Staat van Bevolking op den 1° January 1830, der stad Brussel naar den verschillenden ouderdom der ingezetenen" is dan nog niet definitief. Het kan hier niet gaan om de optelling van de staten B per wijk, die in bijlage werden opgenomen. De zelf uitgevoerde verzameling van de acht stadswijken (in bijlage) geeft precies dezelfde totaalcijfers, die ook door Quetelet en Smits werden gepubliceerd, terwijl de op 27 juli ondertekende tabel daarvan op verschillende plaatsen afwijkt. Na 27 juli werden er dus nog verbeteringen aangebracht.

Het eigenaardige is dan wel dat de staat A van 22 juni reeds de juiste — d.i. de later gepubliceerde totalen — opgaf, op twee cijfers na. Het aantal huizen was volgens Quetelet en Smits 13.619, terwijl Staat A er 13.622 opgeeft. Volgens dezelfde auteurs was het aantal gezinnen 21.879, terwijl staat A er 21.883 geeft. De verschillen zijn onbeduidend maar kunnen toch iets leren. In een onvolledige en niet gedateerde versie van staat A werd het inwonertal gebracht op 98.156 of 123 minder dan het eindcijfer. De beperkte afwijking is te lokaliseren in de eerste drie wijken en werd later verbeterd. Het opgegeven aantal gezinnen klopt echter wel met het door de genoemde auteurs gepubliceerde cijfer. Zij hebben dus i.v.m. dit detail nog een andere versie van tabel A geconsulteerd, ofwel hadden ze voldoende

(8) *Mémorial administratif*, 1830, I, pp. 204-207.

informatie om een kleine vergissing in de definitieve tabel (zie noot 2 p. 83) recht te zetten. Deze laatste veronderstelling impliceert echter dat zij konden beschikken over de details, die wij nu publiceren. Dat kan uiteraard, maar dan rijst toch de vraag waarom Quetelet en andere auteurs van die tijd in hun talrijke studies over de Brusselse bevolking die gegevens nooit hebben gebruikt.

Veel verder brengen deze vaststellingen en bedenkingen ons niet bij de beoordeling van de cijfers. We kunnen enkel besluiten dat de hierbij uitgegeven statistieken deze zijn die in 1830 aan de Overheid werden overgemaakt. In welke mate de cijfers de werkelijke of de feitelijke bevolking weergeven is op dit ogenblik echter niet uit te maken.

BIJLAGEN

Model A : "Staat der bevolking op den eersten januari 1830 der stad, ingevolge de onderstaande aanwijzingen "

Bemerkingen :

- 1) De totalen per kolom komen niet voor in het manuscript.
- 2) Elders worden voor de 6de wijk 2.741 gezinnen genoteerd en 4 personen met een "afwijkende" godsdienst, nl. "un Grèque, deux Deistes et un Naturaliste". Het weglaten van deze vier personen is duidelijk een vergissing, die merkwaardig genoeg samenvalt met een toename van het aantal gezinnen met 4 eenheden.

Model B : "Staat van bevolking op den 1° January 1830, der stad Brussel naar den verschillenden ouderdom der ingezetenen"

Bemerkingen :

- 1) De totalen voor de stad werden door de uitgever opgesteld op basis van de gegevens per wijk.
- 2) Wijk 2 : de ongehuwde vrouw in de leeftijdskategorie 96-97 jaar was niet vermeld in de kolom "totaal" van het manuscript, doch was wel opgenomen in het algemeen totaal.
- 3) Wijk 4 : weduwnaars van 56-59 jaar; het manuscript vermeldt het aantal 20 i.p.v. 8.
- 4) Wijk 5 : vrouwen van 20-25 jaar : het manuscript vermeldt in de kolom "totaal" 410 vrouwen i.p.v. 610.

MODEL A :

Wijk	aantal huizen	aantal gezinnen	MANNEN				VROUWEN					GODSDIENST			
			ongehuwd	gehuwd	wed.	to-taal	ongehuwd	gehuwd	wed.	to-taal	algem. totaal	Kath.	Prot.	Isr.	niet genoemd
1	1.617	2.898	4.274	2.229	229	6.732	4.688	2.164	714	7.566	14.298	14.030	262	4	2
2	1.796	3.006	4.048	2.230	350	6.628	4.615	2.271	780	7.666	14.294	14.171	77	41	5
3	2.386	4.819	4.946	2.857	252	8.055	5.353	2.899	775	9.027	17.082	16.082	99	9	—
4	1.293	1.586	2.085	1.239	208	3.532	2.874	1.228	555	4.657	8.189	8.974	85	76	—
5	1.688	2.692	2.891	1.575	198	4.664	3.820	1.565	554	5.939	10.305	10.603	172	126	—
6	1.845	2.745	4.053	1.811	142	6.006	4.338	1.841	571	6.750	12.756	11.975	681	96	—(2)
7	1.458	2.249	2.663	1.522	220	4.405	3.792	1.532	500	5.824	10.229	9.491	670	56	12
8	1.539	1.888	2.962	1.706	195	4.863	3.688	1.736	541	5.965	10.828	10.532	211	83	2
Tot.	13.622	21.883	27.922	15.169	1.794	44.885	33.168	15.236	4.990	53.394	98.279	95.506	2.257	491	21 (1)

Volkstelling Brussel 1830

BRUSSEL — 8 WIJKEN

Leef-tijd	MANNEN				VROUWEN			
	ong.	geh.	wed.	totaal	ong.	geh.	wed.	totaal
- 1 j.	1.347			1.347	1.356			1.356
1-2	1.236			1.236	1.136			1.136
2-3	1.206			1.206	1.136			1.136
3-4	1.033			1.033	1.133			1.133
4-5	1.247			1.247	1.129			1.129
5-6	1.048			1.048	1.097			1.097
6-8	1.997			1.997	1.815			1.815
8-10	1.662			1.662	1.892			1.892
10-12	1.560			1.560	1.445			1.445
12-14	1.409			1.409	1.458			1.458
14-16	1.505			1.505	1.518			1.518
16-20	2.596	34	3	2.633	2.972	140		3.112
20-25	3.442	564	6	4.012	4.548	924	19	5.491
25-30	2.597	1.889	34	4.520	3.476	2.192	82	5.750
30-35	1.516	2.373	77	3.966	1.994	2.329	132	4.455
35-40	746	2.172	177	3.035	1.449	2.321	240	4.010
40-45	462	1.991	133	2.586	861	1.911	317	3.089
45-50	322	1.452	123	1.897	561	1.489	384	2.434
50-53	156	908	94	1.158	312	880	285	1.477
53-56	143	751	123	1.017	267	694	328	1.289
56-59	164	630	87	881	205	606	297	1.108
59-62	111	615	118	844	231	550	350	1.131
62-65	74	449	126	649	193	404	380	977
65-67	70	343	84	497	144	194	290	628
67-69	46	198	100	344	138	144	231	513
69-71	50	193	73	316	137	115	332	584
71-73	61	135	67	263	82	103	220	405
73-75	37	117	78	232	73	78	248	399
75-77	18	95	88	201	113	35	233	381
77-79	17	98	64	179	76	38	134	248
79-81	12	51	53	116	75	28	129	232
81-83	13	34	40	87	54	25	91	170
83-85	6	33	38	77	35	15	76	126
85-87	5	18	27	50	30	10	64	104
87-89	3	18	19	40	11	5	41	57
89-90	3	3	9	15	7	5	28	40
90-91	-	2	2	4	2	1	22	25
91-92	-	-	2	2	3	-	10	13
92-93	1	2	5	8	1	-	12	13
93-94	1	1	1	3	1	-	6	7
94-95	-	-	1	1	-	-	2	2
95-96	-	-	1	1	- 1	-	2	3
96-97	-	-	-	-	1	-	-	1
97-98	-	-	-	-	-	-	3	3
98-99	-	-	-	-	-	-	1	1
99-100								
100+			1	1			1	1
	27.922	15.169	1.794	44.885	33.168	15.236	4.990	53.394

WIJK I

LEEF- TIJD	MANNEN				VROUWEN			
	ong.	geh.	wed.	totaal	ong.	geh.	wed.	totaal
- 1 j.	242			242	269			269
1-2	229			229	213			213
2-3	195			195	215			215
3-4	180			180	187			187
4-5	183			183	189			189
5-6	161			161	165			165
6-8	308			308	249			249
8-10	294			294	283			283
10-12	218			218	223			223
12-14	258			258	252			252
14-16	179			179	209			209
16-20	432	2	1	435	516	10	526	526
20-25	488	76	1	565	501	138	646	645
25-30	379	299	4	682	390	373	6	769
30-35	176	341	9	526	231	322	17	570
35-40	100	328	11	439	199	335	25	559
40-45	64	289	19	372	98	277	45	420
45-50	50	227	17	294	82	215	84	381
50-53	24	128	9	161	27	92	28	147
53-56	19	114	12	145	42	85	53	180
56-59	25	87	13	125	22	81	37	140
59-62	14	113	20	147	32	92	57	181
62-65	12	51	29	92	25	40	62	127
65-67	6	53	9	68	12	31	58	101
67-69	8	25	10	43	14	21	34	69
69-71	8	27	13	48	8	15	62	85
71-73	3	18	14	35	11	12	28	51
73-75	13	14	9	36	10	11	24	45
75-77	1	12	8	21	5	8	18	31
77-79	1	7	9	17	4	3	13	20
79-81		4	4	8	2	3	11	16
81-83	2	3	1	6	1	-	9	10
83-85	-	4	1	5	1	-	6	7
85-87	-	4	2	6	-	-	14	14
87-88	2	3	3	8	-	-	6	6
89-90	-	-	-	-	-	-	6	6
90-91	-	-	-	-	-	-	4	4
91-92	-	-	-	-	1	-	-	1
92-93	-	-	1	1	-	-	-	-
93-94	-	-	-	-	-	-	-	-
94-95	-	-	-	-	-	-	-	-
95-96	-	-	-	-	-	-	-	-
96-97	-	-	-	-	-	-	-	-
97-98	-	-	-	-	-	-	-	-
98-99	-	-	-	-	-	-	1	1
99-100	-	-	-	-	-	-	-	-
	4.274	2.229	229	6.732	4.688	2.164	714	7.566

WIJK II

LEEF- TIJD	MANNEN				VROUWEN			
	ong.	geh.	wed.	totaal	ong.	geh.	wed.	totaal
-1 j.	250			250	261			261
1-2	206			206	202			202
2-3	189			189	231			231
3-4	168			168	179			179
4-5	179			179	156			156
5-6	154			154	169			169
6-8	325			325	236			236
8-10	269			269	276			276
10-12	207			207	199			199
12-14	238			238	249			249
14-16	179			179	222			222
16-20	409	4	2	415	491	17	.	508
20-25	460	78	5	543	517	147	8	672
25-30	343	287	9	639	372	378	14	764
30-35	134	359	19	512	225	304	18	547
35-40	83	324	29	436	175	351	29	555
40-45	53	279	28	360	98	280	51	429
45-50	39	218	30	287	94	214	70	378
50-53	30	118	19	167	29	95	31	155
53-56	17	119	17	153	34	98	51	183
56-59	29	91	15	135	23	107	47	177
59-62	17	107	27	151	27	98	45	170
62-65	14	64	36	114	21	62	72	155
65-67	8	45	18	71	14	44	58	116
67-69	11	20	23	54	15	21	34	70
69-71	14	25	7	46	23	11	74	108
71-73	6	22	6	34	14	9	38	61
73-75	5	18	12	35	15	16	43	74
75-77	4	12	6	22	19	3	34	56
77-79	3	19	15	37	9	5	22	36
79-81	3	5	7	15	9	6	11	26
81-83	2	6	9	17	4	1	9	14
83-85	.	2	4	6	3	2	6	11
85-87	.	3	1	4	1	2	7	10
87-89	.	2	1	3	1	.	2	3
89-90	.	1	3	4	1	.	1	2
90-91	1	1
91-92	1	1
92-93	.	2	1	3	.	.	1	1
93-94	1	1
94-95
95-96
96-97	1	.	.	1
97-98
99-100
100+	.	.	1	1	.	.	1	1
	4.048	2.230	350	6.628	4.615	2.271	780	7.666

WIJK III

LEEF- TIJD	MANNEN				VROUWEN			
	ong.	geh.	wed.	totaal	ong.	geh.	wed.	totaal
-1-1.	261			261	251			251
1-2	227			227	203			203
2-3	238			238	163			163
3-4	186			186	248			248
4-5	280			280	228			228
5-6	182			182	216			216
6-8	406			406	406			406
8-10	342			342	370			370
10-12	364			364	314			314
12-14	276			276	236			236
14-16	330			330	282			282
16-20	524			526	279	8		287
20-25	480	71		551	890	151	2	1,043
25-30	354	365	4	723	416	432	18	866
30-35	234	517	8	759	212	494	22	728
35-40	102	396	15	513	132	441	47	620
40-45	58	386	10	454	116	361	49	526
45-50	28	298	16	342	62	305	51	418
50-53	10	153	21	184	42	145	53	240
53-56	6	136	18	160	34	126	56	216
56-59	8	115	15	138	28	110	55	193
59-62	16	104	12	132	24	97	56	177
62-65	12	96	7	115	18	72	55	145
65-67	1	76	32	109	22	31	31	84
67-69	7	52	27	86	18	29	32	79
69-71	3	26	15	44	14	25	44	83
71-73	2	19	12	33	18	33	53	104
73-75	3	11	7	21	10	18	53	81
75-77	1	16	14	31	32	5	32	69
77-79		8	5	13	18	7	18	43
79-81	2	4	5	11	13	5	13	31
81-83	1	1	3	5	17	1	7	25
83-85	1	1	1	3	10	2	10	22
85-87		3	1	4	8		8	16
87-89		1	1	2	3		3	6
89-90			1	1		1	2	3
90-91			1	1			1	1
91-92								
92-93							1	1
93-94	1			1			3	3
94-95								
95-96			1	1				
96-97								
97-98								
98-99								
99-100								
	4,946	2,857	252	8,055	5,353	2,899	775	9,027

WIJK IV

LEEF- TIJD	MANNEN				VROUWEN			
	ong.	geh.	wed.	totaal	ong.	geh.	wed.	totaal
-1 j.	85			85	71			71
1-2	73			73	95			95
2-3	68			68	87			87
3-4	94			94	79			79
4-5	80			80	74			74
5-6	76			76	85			85
6-8	164			164	134			134
8-10	149			149	137			137
10-12	134			134	107			107
12-14	96			96	105			105
14-16	135			135	131			131
16-20	122			122	119	4	-	123
20-25	122	28	-	150	487	67	1	555
25-30	266	146	3	415	294	172	8	474
30-35	183	217	5	405	187	186	11	384
35-40	104	158	6	268	94	167	14	275
40-45	52	151	10	213	97	165	36	298
45-50	26	115	8	149	71	117	25	213
50-53	14	76	7	97	21	79	22	122
53-56	4	63	9	76	27	66	24	117
56-59	4	56	8	68	35	55	26	116
59-62	5	57	8	70	43	41	30	114
62-65	3	31	12	46	49	33	37	119
65-67	3	35	5	43	37	18	23	78
67-69	2	22	7	31	31	12	22	65
69-71	1	14	6	21	25	11	24	60
71-73	8	13	8	29	19	9	31	59
73-75	2	1	16	19	13	6	34	53
75-77	1	13	19	33	22	5	36	63
77-79	2	14	13	29	29	5	31	65
79-81	3	14	21	38	26	4	36	66
81-83	1	3	14	18	14	2	31	47
83-85	2	8	12	22	9	2	12	23
85-87	1	1	7	9	9	1	11	21
87-89	-	3	1	4	5	1	9	15
89-90	-	-	1	1	2	-	5	7
90-91	-	-	1	1	1	-	8	9
91-92	-	-	1	1	1	-	1	2
92-93	-	-	-	-	-	-	4	4
93-94	-	-	-	-	1	-	-	1
94-95	-	-	-	-	-	-	-	-
95-96	-	-	-	-	1	-	2	3
96-97	-	-	-	-	-	-	-	-
97-98	-	-	-	-	-	-	1	1
98-99	-	-	-	-	-	-	-	-
99-100	-	-	-	-	-	-	-	-
	2.085	1.239	208	3.532	2.874	1.228	555	4.657

WIJK V

LEEF- TIJD	MANNEN				VROUWEN			
	ong.	geh.	wed.	totaal	ong.	geh.	wed.	totaal
- 1 j.	72			72	112			112
1-2	127			127	116			116
2-3	132			132	148			148
3-4	100			100	112			112
4-5	92			92	124			124
5-6	132			132	80			80
6-8	219			219	232			232
8-10	175			175	172			172
10-12	140			140	128			128
12-14	108			108	132			132
14-16	148			148	124			124
16-20	308			308	448	13	-	461
20-25	388	40	-	428	540	70	-	610
25-30	338	204	-	542	518	198	4	720
30-35	188	280	8	476	262	275	12	549
35-40	64	244	12	320	148	308	29	485
40-45	44	228	24	296	108	227	35	370
45-50	24	162	23	209	84	152	33	269
50-63	20	126	14	160	44	56	34	134
53-56	20	52	16	88	32	69	42	143
56-59	12	52	4	68	16	32	40	88
59-62	6	44	15	65	36	51	47	134
62-65	4	36	12	52	16	63	36	115
65-67	12	32	8	52	8	12	44	64
67-69	3	20	8	31	16	16	23	55
69-71	4	16	12	32	12	8	39	59
71-73	2	8	16	26	7	9	22	38
73-75	1	4	12	17	15	-	30	45
75-77	3	16	-	19	13	3	27	43
77-79	2	4	-	6	4	-	4	8
79-81	-	2	2	4	6	1	12	19
81-83	1	2	4	7	2	1	13	16
83-85	1	-	3	4	1	-	11	12
85-87	1	-	2	3	2	1	6	9
87-89	-	3	2	5	1	-	6	7
89-90	-	-	-	-	-	-	1	1
90-91	-	-	-	-	-	-	-	-
91-92	-	-	1	1	1	-	2	3
92-93	-	-	-	-	-	-	1	1
93-94	-	-	-	-	-	-	-	-
94-95	-	-	-	-	-	-	1	1
95-96	-	-	-	-	-	-	-	-
96-97	-	-	-	-	-	-	-	-
97-98	-	-	-	-	-	-	-	-
98-99	-	-	-	-	-	-	-	-
99-100	-	-	-	-	-	-	-	-
	2,891	1,575	198	4,664	3,820	1,565	554	5,939

WIJK VI

LEEF- TIJD	MANNEN				VROUWEN			
	ong.	geh.	wed.	totaal	ong.	geh.	wed.	totaal
- 1-1	120			120	96			96
1-2	184			184	114			114
2-3	176			176	129			129
3-4	152			152	176			176
4-5	245			245	105			105
5-6	126			126	182			182
6-8	264			264	273			273
8-10	168			168	323			323
10-12	240			240	216			216
12-14	165			165	200			200
14-16	273			273	305			305
16-20	297	24	-	321	507	32	-	539
20-25	744	120	-	864	478	195	-	673
25-30	312	219	-	531	552	272	6	830
30-35	213	236	9	458	279	309	17	605
35-40	123	244	15	382	146	227	47	420
40-45	68	287	17	372	73	172	39	284
45-50	57	104	8	169	42	154	46	242
50-53	16	116	-	132	38	136	51	225
53-56	27	123	10	160	30	104	53	187
56-59	23	87	-	110	17	86	56	159
59-62	19	95	17	131	6	59	45	110
62-65	-	47	-	47	15	32	61	108
65-67	7	36	-	43	9	18	17	44
67-69	6	7	15	28	-	14	28	42
69-71	9	22	-	31	14	15	25	54
71-73	8	8	-	16	-	7	15	22
73-75	8	20	9	37	-	-	21	21
75-77	-	-	20	20	-	-	6	6
77-79	-	5	12	17	1	3	7	11
79-81	2	3	2	7	4	3	12	19
81-83	-	3	3	6	3	2	6	11
83-85	1	2	4	7	3	1	5	9
85-87	-	2	1	3	1	-	4	5
87-89	-	-	-	-	-	-	-	-
89-90	-	1	-	1	-	-	1	1
90-91	-	-	-	-	-	-	1	1
91-92	-	-	-	-	-	-	-	-
92-93	-	-	-	-	1	-	1	2
93-94	-	-	-	-	-	-	-	-
94-95	-	-	-	-	-	-	-	-
95-96	-	-	-	-	-	-	-	-
96-97	-	-	-	-	-	-	-	-
97-98	-	-	-	-	-	-	1	1
98-99	-	-	-	-	-	-	-	-
99-100	-	-	-	-	-	-	-	-
	4.053	1.811	142	6.006	4.338	1.841	571	6.750

WIJK VII

LEEF. TIJD	MANNEN				VROUWEN			
	ong.	geh.	wed.	totaal	ong.	geh.	wed.	totaal
- 1 j.	147			147	168			168
1-2	74			74	96			96
2-3	83			83	89			89
3-4	64			64	86			86
4-5	92			92	113			113
5-6	102			102	126			126
6-8	126			126	110			110
8-10	110			110	161			161
10-12	91			91	142			142
12-14	93			93	119			119
14-16	93			93	110			110
16-20	236	2		238	204	37	-	241
20-25	320	93	-	413	510	75	2	587
25-30	360	179	7	546	474	162	14	650
30-35	198	196	3	397	423	185	18	626
35-40	95	183	9	287	385	216	12	613
40-45	88	143	2	233	155	231	29	415
45-50	58	118	15	191	79	137	33	249
50-53	27	66	12	105	55	111	12	178
53-56	34	59	21	114	31	89	27	147
56-59	43	64	11	118	22	74	12	108
59-62	19	55	4	78	11	56	26	93
62-65	13	47	10	70	19	51	26	96
65-67	31	53	2	86	22	24	27	73
67-69	3	37	5	45	22	11	30	63
69-71	5	55	17	77	10	14	20	44
71-73	25	31	9	65	6	13	20	39
73-75	2	27	11	40	4	14	22	40
75-77	6	20	18	44	6	6	44	56
77-79	8	35	9	52	6	9	23	38
79-81	2	17	9	28	9	1	28	38
81-83	6	15	4	25	8	7	12	27
83-85	1	13	12	26	4	3	21	28
85-87	3	4	12	19	5	2	7	14
87-89	1	6	9	16	1	2	10	13
89-90	3	1	4	8	1	2	9	12
90-91	-	2	-	2	-	-	5	5
91-92	-	-	1	1	-	-	4	4
92-93	1	-	2	3	-	-	3	3
93-94	-	1	1	2	-	-	2	2
94-95	-	-	1	1	-	-	1	1
95-96	-	-	-	-	-	-	-	-
96-97	-	-	-	-	-	-	-	-
97-98	-	-	-	-	-	-	1	1
98-99	-	-	-	-	-	-	-	-
99-100	-	-	-	-	-	-	-	-
	2.663	1.522	220	4.405	3.792	1.532	500	5.824

WIJK VIII

LEEF- TIJD	MANNEN				VROUWEN			
	ong.	geh.	wed.	totaal	ong.	geh.	wed.	totaal
- 1 j.	170			170	128			128
1-2	116			116	97			97
2-3	125			125	74			74
3-4	89			89	66			66
4-5	96			96	140			140
5-6	115			115	74			74
6-8	185			185	175			175
8-10	155			155	170			170
10-12	166			166	116			116
12-14	175			175	165			165
14-16	168			168	135			135
16-20	268			268	408	19		427
20-25	440	58		498	625	81	-	706
25-30	245	190	7	442	460	205	12	677
30-35	190	227	16	433	175	254	17	446
35-40	75	295	20	390	170	276	37	483
40-45	35	228	23	286	116	198	33	347
45-50	40	210	6	256	47	195	42	284
50-53	15	125	12	152	56	166	54	276
53-56	16	85	20	121	37	57	22	116
56-59	20	78	21	119	42	61	24	127
59-62	15	40	15	70	52	56	44	152
62-65	16	77	20	113	30	51	31	112
65-67	2	13	10	25	20	16	32	68
67-69	6	15	5	26	22	20	28	70
69-71	6	8	3	17	31	16	44	91
71-73	7	16	2	25	7	11	13	31
73-75	3	22	2	27	6	13	21	40
75-77	2	6	3	11	16	5	36	57
77-79	1	6	1	8	5	6	16	27
79-81	-	2	3	5	6	5	6	17
81-83	-	1	2	3	5	11	4	20
83-85	-	3	1	4	4	5	5	14
85-87	-	1	1	2	4	4	7	15
87-89	-	-	2	2	-	2	5	7
89-90	-	-	-	-	3	2	3	8
90-91	-	-	-	-	1	1	2	4
91-92	-	-	-	-	-	-	2	2
92-93	-	-	-	-	-	-	1	1
93-94	-	-	-	-	-	-	-	-
94-95	-	-	-	-	-	-	-	-
95-96	-	-	-	-	-	-	-	-
96-97	-	-	-	-	-	-	-	-
97-98	-	-	-	-	-	-	-	-
98-99	-	-	-	-	-	-	-	-
99-100	-	-	-	-	-	-	-	-
	2.962	1.706	195	4.863	3.688	1.736	541	5.965

**LES RESULTATS DU DENOMBREMENT DE POPULATION DE
1830 (1er janvier) A BRUXELLES**

par
Juul HANNES

RESUME

Au début de l'année 1830, les données des bulletins du recensement furent transcrites dans de nouveaux registres de population (situation à la date du 1er janvier). Dans le courant de l'année et à la demande de l'autorité centrale, les principales informations recueillies furent comptabilisées et résumées en deux tableaux. Ces opérations furent effectivement menées à bien : Quetelet et Smits publièrent, en effet, le nouveau chiffre de population pour toutes les communes de sept provinces. Jusqu'à présent, on n'a malheureusement pas retrouvé la trace de ces tableaux détaillés. Toutefois, les chiffres conservés par hasard et se rapportant à la ville de Bruxelles, ainsi que le commentaire introductif, démontrent que le dénombrement de 1830 fut exécuté de manière sérieuse.

**THE RESULTS OF THE CENSUS OF 1.1.1830
IN BRUSSELS**

by
Juul HANNES

SUMMARY

At the beginning of 1830 the data of the census-forms were copied in new registers indicating the situation of January 1st. In the course of the year and at the request of the central authorities the principal information was calculated and summarized in two tables. These operations were indeed executed : for that matter, Quetelet and Smits published the new population-figure of all municipalities of seven provinces. However, these detailed tables are not to be found anywhere. The figures on the city of Brussels, which happen to have been preserved, and the preliminary comments indicate that the census of 1830 was taken thoroughly.

Juul Hannes, Kortrijksesteenweg 644, 9000 Gent